

Norden fritt från sexuella trakasserier – en förutsättning för jämställdhet

Initiativ och åtgärder efter #MeToo

Inledning – Trots många framsteg på jämställdhetsområdet kvarstår allvarliga utmaningar i alla de nordiska länderna. Ett hinder för jämställdhet är förekomsten av sexuella trakasserier. När #MeToo spreds över världen synliggjordes hur vanligt förekommande problemen med sexuella trakasserier och andra typer av utsatthet är. Kvinnor, flickor och andra utsatta grupper vittnade om genusbaserad utsatthet i arbetslivet, i den privata sfären och i samhället i stort. Att sexuella trakasserier förekommer är inget nytt, men #MeToo visade på problemens allvar och utbreddhet.

Ett jämställt samhälle är ett samhälle fritt från sexuella trakasserier. För att uppnå jämställdhet krävs ett aktivt och kontinuerligt arbete för att alla människor ska kunna leva ett liv fritt från genusbaserat våld och trakasserier. I det nordiska samarbetsprogrammet för jämställdhet 2019-2022 lyfts arbetet mot sexuella trakasserier som särskilt angeläget, och för det nordiska samarbetsorganet NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, är frågan högt prioriterad. NIKK bevakar och rapporterar löpande om vad som görs i arbetet för att förebygga och motverka sexuella trakasserier i Norden. I denna publikation sammanfattar NIKK ett urval av aktuella initiativ och åtgärder i Norden. För att läsa mer om hur lagstiftningen mot sexuella trakasserier ser ut och om tidigare initiativ i Norden, se våra två andra publikationer relaterade till #MeToo, *Vad säger lagen om #MeToo?* (2018) och *Ett år efter #MeToo – initiativ och åtgärder i de nordiska och baltiska länderna* (2018) på nikk.no.

Initiativ inom det nordiska samarbetet

Sexism, sexuella trakasserier och annan genusbaserad utsatthet utgör hinder för jämställdhet i Norden. Inom det nordiska samarbetet är arbetet med att motverka problemen därför en fråga högt upp på agendan. Frågan har lyfts inom ett flertal samarbetsområden, vilket har lett till gemensamma nordiska initiativ och åtgärder av olika slag.

Norden driver arbetet mot sexuella trakasserier globalt

Under FN:s årliga internationella toppmöte för kvinnors rättigheter 2019, CSW63, överlämnade de åtta nordiska jämställdhetsministrarna en gemensam deklARATION med löfte om att leverera gentemot jämställdhetsmålen i Agenda 2030. Deklarationens åttonde och mest omfattande punkt lyfter särskilt kopplingen mellan mäns våld mot kvinnor och ojämställdhet i stort. De nordiska jämställdhetsministrarna lovar att fortsätta arbeta aktivt med att alla former av genusbaserad utsatthet ska upphöra och att olika diskrimineringsgrunders samspel särskilt ska beaktas. Jämställdhetsministrarna bjöd in de övriga FN-länderna att i samarbete med Norden och FN:s jämställdhetsenhet UN Women arbeta för förändring för att nå jämställdhetsmålen. Phumzile Mlambo, direktör för UN Women, betonade att Nordens helhjärtade stöd för jämställdhetsmålen i Agenda 2030 är en viktig signal till övriga medlemsländer om skärpta åtgärder.

“Recognising the link between men’s violence against women and girls and gender inequality at large, we will continue building policies to end all forms of gender-based and sexual violence and harassment, including by effectively responding to the realities exposed by the #MeToo movement. We recognise that women are rendered even more at risk of discrimination, harassment and violence when gender discrimination is combined with ethnic or racial discrimination and in the case of women with disabilities, LGBT+ women and women who live in poverty. Throughout all our actions we will address this multiple discrimination and we will not rest until all women can live their lives free from violence and the fear of violence.”

Ur The Nordic Council of Ministers for Gender Equality Declaration of Support towards the role of UN Women in the realisation of the 2030 Agenda for Sustainable Development.

Nordisk förstudie för att synliggöra kunskapsluckor

Teman som aktualiserats i kölvattnet av #MeToo är bland annat bristande kunskap om orsaker till sexuella trakasserier, om underrapportering, om förövarna, om kopplingen till genusbaserat våld och olika maskulinitetsnormer, samt om makt och strukturella förhållanden som bidrar till eller förhindrar förekomsten av sexuella trakasserier. Behovet av ökad kunskap om genusbaserad utsatthet i arbetslivet och om hållbara sätt att bekämpa problemet är uppenbar i Norden. Utredningar och kartläggningar har tidigare initierats i de enskilda länderna, men en gemensam nordisk helhetsbild saknas. Nordiska ministerrådet har genom jämställdhetssamarbetet initierat en forskningsbaserad förstudie för att synliggöra kunskapsluckorna om sexuella trakasserier i arbetslivet och ta fram förslag hur de ska åtgärdas. NIKK har fått i uppdrag att genomföra förstudien, som färdigställs i mars 2020. De nordiska jämställdhetsministrarna har dessutom beslutat att finansiera en nordisk forskningssatsning, som utifrån förstudiens förslag, ska bidra till att öka kunskapen om sexuella trakasserier i arbetslivet och ligga till grund för framtida insatser mot sexuella trakasserier.

Konferensen #MeToo Moving forward samlade fältet

Den stora nordisk-internationella konferensen *#MeToo Moving forward* undersökte hur sexuella trakasserier och annan genusbaserad utsatthet på olika sätt systematiserar och strukturerar ojämställdhet. Intersektionella perspektiv på utsatthet var en central utgångspunkt när politiker, forskare och aktivister möttes i Reykjavik för att diskutera politiska tillvägagångssätt för att uppnå

ett samhälle fritt från sexuella trakasserier. Konferensen arrangerades av det isländska ordförandeskapet för Nordiska ministerrådet 2019 och ägde rum i mitten av september. Mäns våld mot kvinnor liksom samhälleliga följder av #MeToo-rörelsen är ett av ordförandeskapets prioriterade teman under året.

Nordiska samarbetsprojekt för att motverka sexuella trakasserier

Nordiska ministerrådets jämställdhetsfond stödjer samarbetsprojekt på jämställdhetsområdet i den nordisk-baltiska regionen. NIKK administrerar fonden. Flera nordiska samarbetsprojekt arbetar med att motverka sexuella trakasserier och har breda, praktiska samarbeten mellan olika typer av organisationer. Några projekt inkluderar teman som prevention av sexuella trakasserier och våld bland ungdomar, liksom forskningsbaserad kunskap som verktyg mot trakasserier och mobbning bland barn och unga. Ett annat projekt fokuserar på hur sexuella trakasserier kan förebyggas och motverkas i hälsosektorn och ytterligare ett på hur arbetsgivare kan agera mot trakasserier i hotell- och restaurangbranschen. Läs mer om projekten och kom i kontakt med dem via nikk.no.

Kraftsamling i kultursektorn

Problemen med sexuella trakasserier och annan genusbaserad utsatthet i kultursektorn har rönt stor uppmärksamhet internationellt såväl som i Norden. Under 2018 lovade de åtta nordiska kulturministrarna att sätta fokus på arbetet mot sexuella trakasserier och för trygga arbetsplatser inom kultursektorn i Norden. Det har resulterat i ett projekt som syftar till att ta fram ett gemensamt koncept för förebyggande arbete mot sexuella

trakasserier i kultursektorn, genom erfarenhetsutbyte och kunskaphöjande insatser. Bland annat har projektet inneburit rundabordssamtal i varje land respektive område och en större debattturné som samlade centrala aktörer i hela Norden till samtal. Projektet genomförs av nordiska kulturhus och kulturinstitut 2019.

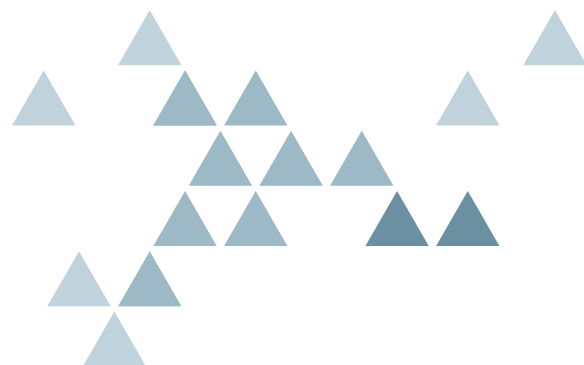
Handbok mot sexuella trakasserier i domstolsväsendet

Under hösten 2019 lanseras en nordisk handbok mot sexuella trakasserier i domstolsväsendet. Handboken är ett initiativ av de nordiska regeringarnas samarbete på lagområdet, lett av de nordiska justitieministrarna. Boken innehåller exempel på hur sexuella trakasserier kan förebyggas och stoppas, med särskilt fokus på arbetsplatser inom den rättsliga sektorn. Arbetet med handboken har letts av Finland, som en del av #trakasserifritt Finland, en kampanj som fokuserar på handlingsmodeller för att ingripa när någon annan utsätts för sexuella trakasserier. Att så kallade by-standers ingriper är enligt forskningen ett effektivt sätt för att motverka sexuella trakasserier och för att förändra attityder för vad som är acceptabelt i en organisation eller annan grupp.

Så ska trakasserier i parlamenten motverkas

I juni 2019 bjöd Norges delegation till Nordiska rådet och Nordiska rådets utskott för välfärd i Norden in de nordiska parlamenten till ett rundabordssamtal om jämställdhet, där stort fokus låg på hur parlamenten kan arbeta för att motverka sexuella trakasserier. NIKK:s tidigare sammanställning *Ett år efter #MeToo* (2018) och vår analys av vad som fortsatt behöver göras låg till grund för en vidare diskussion om hur de nordiska parla-

menten kan arbeta förebyggande och utveckla strukturer för att motverka sexuella trakasserier. Även Europarådets kampanj #notinmyparliament uppmärksammades. Parlamentarikerna diskuterades behovet av en oberoende instans i de nationella parlamenten för hantering av anmälningar av sexuella trakasserier, samtidigt som partiernas ansvar också betonades. Alla är eniga om att arbetet mot sexuella trakasserier måste fortlöpa och delegationen från Sveriges riksdag avslutade med att välkomna sina nordiska kollegor till nästa nordiska rundabordssamtal.

Initiativ i de nordiska länderna

I de nordiska länderna pågår arbetet med att motverka sexuella trakasserier inom en rad olika politikområden, bland annat när det gäller rättsväsendet, skola, barn och unga, arbetsmiljö, socialtjänst och hälso-och sjukvård. Här beskrivs ett urval av beslut, åtgärder, projekt och andra initiativ för att motverka sexuella trakasserier som tagits på nationell nivå i de nordiska länderna.

I den här publikationen har vi samlat ett urval av de många initiativ som tagits för att motverka och förebygga sexuella trakasserier och som är aktuella i Norden. Mycket har hänt både inom det nordiska samarbetet och nationellt i de nordiska länderna. De initiativ som finns att läsa om här är långt ifrån alla. För att löpande få ny information om vad som sker i arbetet mot sexuella trakasserier i Norden, följ NIKK via vårt informationsutskick och i våra sociala kanaler.

DANMARK

Skärpning av lagstiftning

Den 1 januari 2019 trädde ändringar av likabehandlingslagen i Danmark i kraft. Lagändringarna har stärkt fokus på det redan existerande förbudet av sexuella trakasserier i arbetslivet. Det framgår numera explicit att lika arbetsvillkor innefattar förbud mot sexuella trakasserier. Lagen understryker även att en arbetsplats jargong inte kan användas som en förmildrande omständighet eller bortförklaring när fall av sexuella trakasserier utreds.

Höjd nivå för skadestånd för utsatta

Fall av sexuella trakasserier hanteras av Likabehandlingsnämnden eller av de civila domstolarna i Danmark. I och med ovan nämnda lagändring höjdes den genomsnittliga nivån för skadestånd för den som blivit utsatt för sexuella trakasserier med en tredjedel. Skadeståndets storlek beror på Likabehandlingsnämndens eller domstolens värdering och fallets omständigheter.

Förstärkning av regelverket

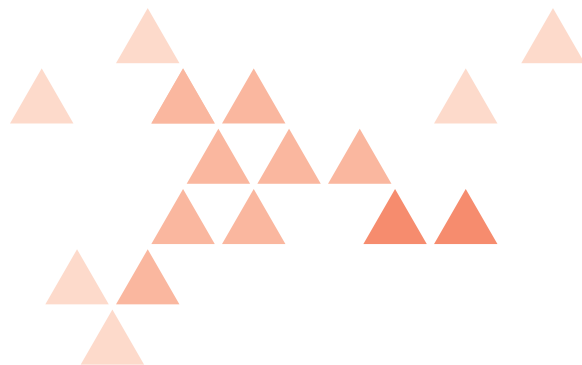
Under hösten 2018 ändrade Danmarks myndighet för arbetstillsyn, Arbejdstilsynet, sina riktlinjer för arbetets utförande. Riktlinjerna fastslår att det ska säkras att arbetet ska vara fritt från sexuella trakasserier och de hälsorisker det innebär, även om trakasserier inte har samma systematiska karaktär som mobbning, vilket tidigare var fallet. Ändringen innebär att begreppen sexuella trakasserier och mobbning skiljs åt i större utsträckning än tidigare. Justeringen innebär också att tillsynsmyndigheten ska agera mot arbetsplatser där arbetsplatskulturen präglas av en kränkande jargong av sexistisk karaktär, även när det inte är riktat mot enskilda personer.

Ny vägledning för arbetsgivare

I februari 2019 publicerade Arbejdstilsynet en ny vägledning för hantering av kränkande behandlingar på arbetsplatser. Vägledningen riktar sig främst till arbetsgivare och fokuserar särskilt på hur mobbning och sexuella trakasserier på arbetsplatsen kan förebyggas och hur problemen kan hanteras när de uppstår. Bland de förebyggande åtgärderna framgår att det är av stor vikt att skapa en arbetsmiljö där det finns tydliga normer för hur anställda och ledning förväntas bete sig och för vad som inte är acceptabelt. Det är också viktigt att det finns tydliga regler för sanktioner för den som beter sig kränkande mot andra.

Regeringen möter musikfestivaler

Problemen med sexuella trakasserier på musikfestivaler har fått stor uppmärksamhet i Danmark liksom i flera andra nordiska länder. Den danska regeringen har adresserat problemet och har haft möten med de största danska musikfestivalerna. Man har diskuterat så kallat ”best practice” för att förebygga och hantera problemen med personer som utsätter andra för sexuella kränkningar på musikfestivaler.

FINLAND

Finlands nya regering tar krafttag mot hot och trakasserier

I Finlands regeringsprogram (2019-2023) görs det tydligt att man ska vidta åtgärder för att mer effektivt bekämpa trakasserier, hot eller att någon görs till måltavla, särskilt i sådant som hotar demokratin och yttrandefriheten. Systematisk uppföljning av diskriminering och hatbrott ska främjas nationellt och internationellt. Ett tvärgående jämställdhetsperspektiv ska inkluderas i samtliga åtgärder.

Vägledning för arbetsplatser

Under våren 2018 publicerades riktlinjerna *Free from Harassment – a guidebook to prevent and intervene in sexual harassment at workplaces*, genom programmet Working Life 2020. Programmet är ett initiativ för att förbättra arbetsmiljön. Det koordineras av Arbets- och näringsministeriet i samarbete med ett omfattande nätverk av arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer, regioner och andra organisationer. Genom nätverket har vägledningen om hur sexuella trakasserier kan förebyggas och hur man kan ingripa när de sker spridits till tusentals arbetsplatser i landet.

Rapport om trakasserier och annan utsatthet i teater- och filmindustrin

Undervisnings- och kulturministeriet publicerade en omfattande rapport om sexuella trakasserier i kultursektorn under hösten 2018. Rapporten undersöker om filmproduktionsbolagen har fullföljt sitt arbetsgivaransvar liksom analyserar huruvida brister i lagstiftningen eller bristande kompetens gällande praktisk implementering av den möjliggör trakasserier och annan utsatthet. Rapporten visar att det finns brister dels i förståelsen för hur arbetslivslagstiftningens krav ser ut, dels otydlighet i fördelning av ansvar och makt. I en del fall saknades förebyggande åtgärder på

arbetsplatserna. Rapporten indikerar att det finns anledning att se över och stärka lagstiftningen.

Åtgärder för att säkra bättre villkor i kultursektorn

Som ett resultat av rapporten om trakasserier och annan utsatthet i teater- och filmindustrin har flera åtgärder vidtagits. Undervisnings- och kulturministeriet har bland annat avsatt resurser för utbildning för arbetsgivare. Särskilt utbildningsmaterial har också tagits fram för att arbetsgivare inom kultursektorn bättre ska kunna identifiera problem och ha verktyg för att kunna möta dem. I ansökningar om kulturbidrag läggs sedan 2019 särskilt fokus på att arbetsgivare ska redogöra för hur de tar sitt arbetsgivaransvar och hur de arbetar med problematiken. Det gäller bidrag som delas ut av Undervisnings- och kulturministeriet, liksom de som delas ut av Centret för konstfrämjande och Finlands filmstiftelse.

ISLAND

Expertgrupp om könsrelaterat våld tillsatt av statsministern

I mars 2018 tillsatte Islands statsminister en expertgrupp för arbetet mot könsrelaterat våld. Gruppen utreder rättegångsprocessen gällande sexuella kränkningar och förbättringsmöjligheter av den samt arbetar med hur åtgärder mot könsbaserat våld kan koordineras mellan olika sektorer. I kölvattnet av gruppens arbete följde bland annat Islands ratificering av Istanbulkonventionen, Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, 2018. Ett särskilt fokusområde i gruppens arbete är att formulera policy gällande åtgärder mot digitalt våld.

Unik studie om hur trauma påverkar kvinnors hälsa

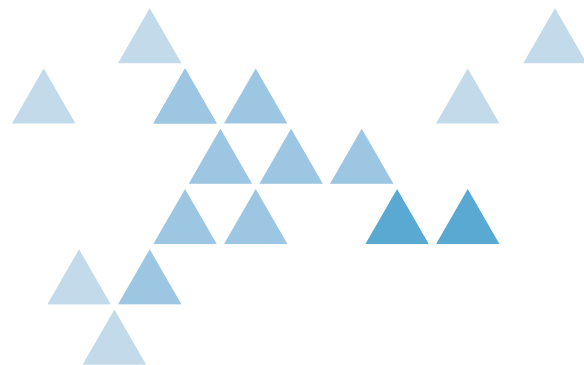
SAGA (Stress-And-Gene-Analysis) Cohort är en unik studie om hur trauma påverkar kvinnors hälsa. Studien leds av Islands universitet i samarbete med deCODE Genetics. Alla kvinnor i Island i åldern 18-69 har bjudits in till att svara på en omfattande enkät angående hälsa och erfarenheter av trauma. De medverkande kvinnorna har gett sitt medgivande till att studien får tillgång till information om dem i det nationella hälsoregistret liksom till genetisk data hos deCODE Genetics. I juli 2019 hade 32 000 kvinnor i Island valt att medverka i studien. SAGA Cohort har ambitionen att bli en av de största vetenskapliga undersökningarna för att öka och förbättra förståelsen för hur trauma påverkar kvinnors hälsa och hur genetik eventuellt påverkar hälsan efter att ha utsatts för trauma. Resultaten förväntas bidra till att bättre kunna behandla de hälsomässiga konsekvenser som de många kvinnor som utsatts för trauma lider av. Studien finansieras av European Research Council och Icelandic Research Fund.

Förslag om åtgärder mot sexuella trakasserier och våld inom idrott- och ungdomsarbete

Islands utbildnings- och kulturminister har tillsatt en arbetsgrupp som nyligen lagt fram förslag om åtgärder mot sexuella trakasserier och våld inom idrott- och ungdomsarbete. Arbetsgruppen tillsattes efter vittnesmål om sexuella trakasserier från kvinnor i idrottsrörelsen i samband med #MeToo. Förslag på åtgärder innefattar bland annat att den som blivit utsatt ska kunna rapportera till neutral part, som ska ansvara för att ta processen vidare. Ytterligare ett förslag är att införa förbud mot att anställa personer som dömts för sexualbrott. Ett fullständigt lagförslag förväntas presenteras hösten 2020.

Fokus på utländska kvinnors upplevelser

Kvinnor med utländsk bakgrund riskerar att befinna sig i särskilt utsatta situationer jämfört med kvinnor födda i Island med väletablerade nätverk i landet. Valfärdsministeriet arbetar nu tillsammans med Islands universitet i ett projekt rörande frågan. Projektet initierades av social- och jämställdhetsministern och syftar till att kartlägga och analysera kunskap om utländska kvinnors situation i Island.

Förenklad rapportering och behandling av fall av sexuella trakasserier

I juni 2019 antog Stortinget regeringens förslag om att etablera en så kallad lågtröskeltjänst för behandling av fall av sexuella trakasserier. Den nya lagen gör gällande att norska diskrimineringsnämnden ska ges möjlighet att driva förbudet mot sexuella trakasserier utifrån likestillings- och diskrimineringsloven. Tidigare har fall av sexuella trakasserier istället behövt hanterats av domstol. I praktiken har dock få fall gått till domstol och behovet av en mer lättillgänglig tjänst för att hantera problemet har identifierats. Målet med lågtröskeltjänsten är att ge personer som utsatts för sexuella trakasserier ett kostnadsfritt alternativ till domstolsbehandling. Tjänsten ska göra det mer lättillgängligt att rapportera trakasserier och att få sitt fall behandlat.

Utvidgade uppdrag gällande skadestånd och stöttning

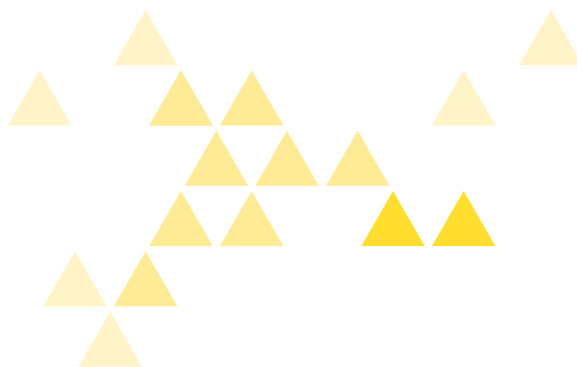
Den norska diskrimineringsnämnden har i och med lagändringen fått ett utvidgat uppdrag gällande beslut om skadestånd när det gäller fall av sexuella trakasserier i arbetslivet. Lagändringen förstärker även jämställdhets- och diskrimineringsombudets roll och plikt att hjälpa och stötta personer som utsatts för sexuella trakasserier.

Förstärkt aktivitets- och redogörelseplikt för arbetsgivare

Aktivitets- och redogörelseplikten i likestillings- og diskrimineringsloven gällande sexuella trakasserier har förstärkts. Den skärpta lagjusteringen innebär att alla arbetsgivare aktivt ska jobba med att förhindra och förebygga trakasserier, sexuella trakasserier och könsbaserat våld på arbetsplatsen och att arbetsgivare ska dokumentera detta arbete. Samma krav gäller för utbildningsinstitutioner.

Krafttag mot trakasserier i Försvaret

I Norge har Försvaret arbetat aktivt med ett flertal åtgärder. En omfattande undersökning om mobbning och sexuella trakasserier har genomförts i organisationen. Existerande regelverk ska gås igenom och revideras för att tydliggöra regler och samla dem i ett direktiv. Ytterligare en åtgärd är att utbildning och kompetenshöjande insatser på alla nivåer ska kvalitetssäkras och särskilt fokusera på åtgärder av trakasserier.

SVERIGE

Sex- och samlevnadsundervisningen stärks och utvecklas

I Sverige har Skolverket på regeringens uppdrag redovisat ett förslag gällande behovet av läroplansförändringar för att bättre stödja sex- och samlevnadsundervisningen. Skolverket har även haft i uppdrag att genomföra insatser och fördela medel för att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling i skolan i syfte att stärka det förebyggande arbetet mot sexuella trakasserier. I uppdraget inkluderas civilsamhällesorganisationer, fackförbund och elevrådsorganisationer.

Kunskapspridning med fokus på barn och ungas situation

Jämställdhetsmyndigheten har fått i uppdrag att samla och sprida kunskap om sexuella trakasserier, där barns och ungas situation särskilt ska belysas. Myndigheten har även i uppdrag att sprida och utveckla metoder i universellt våldsförebyggande arbete med barn och unga, inklusive metoder för att förebygga våld i ungas nära partnerrelationer.

Kampanj för att förankra sexualbrottslagstiftningen bland unga

1 juli 2018 trädde Sveriges nya sexualbrottslagstiftning i kraft. Den nya samtyckeslagen innebär att en person som genomför ett samlag eller liknande sexuell handling med en person som inte deltar frivilligt, kan dömas för våldtäkt. För att brett förankra den nya lagstiftningen har Brottsoffermyndigheten fått i uppdrag att ta fram ett webbaserat utbildningsmaterial med tillhörande lärarhandledning om innebörden av den nya sexualbrottslagstiftningen. Målgruppen är unga i åldern 13–25 år. Bland annat har myndigheten genomfört kampanjen Av fri vilja som sprids med hjälp av unga vuxna som är kända bland ungdomar.

Digital plattform för arbetsgivare

I Sverige har Diskrimineringsombudsmannen har på uppdrag av regeringen tillsammans med Arbetsmiljöverket tagit fram en gemensam digital plattform för information med stöd till arbetsgivare för att förebygga och förhindra sexuella trakasserier i arbetslivet. Under 2019 har myndigheterna fått ett fortsatt uppdrag att utveckla och sprida information om den digitala plattformen. Diskrimineringsombudsmannen har även fått i uppdrag att vidta informationsinsatser för att höja kunskapen bland arbetsgivare om kraven i diskrimineringslagens bestämmelser om aktiva åtgärder.

Kunskapslyft med utgångspunkt i särskilt utsatta grupper #MeToo-upprop

Socialstyrelsen har i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för socialtjänstens personal om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor. Utbildningen ska utgå från de behov som påtalats i #MeToo-upprop från utsatta grupper som socialtjänsten möter. Det kan gälla äldre personer, personer med funktionsnedsättning och personer i missbruk eller med erfarenhet av prostitution och människohandel. Uppdraget genomförs i samarbete med bland andra Jämställdhetsmyndigheten, som har producerat fem filmer tillsammans med företrädare för uppropen, för att sprida kunskap om dessa gruppers levnadsvillkor.

Norden fritt från sexuella trakasserier – en förutsättning för jämställdhet: Initiativ och åtgärder efter #MeToo lyfter ett urval av de initiativ och åtgärder som tagits för att motverka sexuella trakasserier inom det nordiska samarbetet såväl som på nationell nivå i de nordiska länderna. Publikationen är framtagen av NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, och bygger på underlag från representanter för det nordiska samarbetet liksom för länderna.

Norden fritt från sexuella trakasserier – en förutsättning för jämställdhet: Initiativ och åtgärder efter #MeToo

Publikationen är framtagen av NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, som verkar på uppdrag av Nordiska ministerrådet.

Text: Susanna Young Håkansson
Göteborg 2019
nikk.no, norden.org

